

Naturvärdesinventering i Hjärmsättra, Södertälje kommun

2020-03-18

: EKOLOGI GRUPPEN

Beställare: Södertälje kommun
Framställt av: Ekologigruppen AB
www.ekologigruppen.se
Telefon: 08-525 201 00
Slutversion: 2020-03-18
Uppdrags- och kvalitetsansvarig: Johan Allmér
Medverkande: Stina Hällholm (Huvudförfattare)
Foton: Om inget annat anges: Ekologigruppen AB
Illustrationer och kartor: Ekologigruppen AB
Internt projektnummer: 8095
Bilder på framsidan från Hjälsättra

Innehåll

Sammanfattning	4
Inledning	5
Bakgrund och syfte	5
Avgränsningar	6
Metodik	6
Förstudie	6
Naturvärdesinventering SIS	6
Osäkerhet i bedömningen	6
Allmän beskrivning av området	7
Naturvårdsstatus och kommunala planer	8
Tidigare bedömningar/inventeringar	8
Naturvärden	9
Områden med naturvärden	9
Påtagligt naturvärde – naturvärdesklass 3	9
Visst naturvärde – naturvärdesklass 4	9
Naturvårdsarter	10
Skyddade arter	10
Rödlistade arter	12
Övriga intressanta naturvårdsarter	12
Ekologisk känslighet, påverkan och åtgärdsförslag	14
Ekologisk känslighet	14
Naturtyper	14
Planens påverkan på naturvärden	15
Förslag till anpassningar och åtgärder	15
Övriga anpassningar under anläggningstiden	16
Referenser	17

Bilaga 1. Objektskatalog

Bilaga 2. Metodbeskrivning för naturvärdesbedömning enligt SIS

Sammanfattning

Ekologigruppen har på uppdrag av Södertälje kommun, genomfört en naturvärdesinventering (NVI) i enlighet med SIS-standard (SS 199000:2014), detaljeringsgrad medel och en inventering av landmiljöer för större vattensalamander vid detaljplaneområdet vid Hjälmstättra, Södertälje kommun. Som tillägg till naturvärdesinventeringen har även naturvärden av klassen ”visst naturvärde – klass 4” inventerats. En fördjupad artinventering med fokus på förekomst av större vattensalamanders inom detaljplaneområdet genomfördes under våren 2019.

Området har inventerats och klassats enligt SIS-standard för naturvärdesinventering (NVI, metodbeskrivning bilaga 2). Det huvudsakliga syftet med en NVI är att beskriva och värdera naturområden (objekt) av betydelse för biologisk mångfald. Naturvärdesinventeringen resulterar i avgränsning av områden och naturvärdesklassning, samt objektbeskrivningar av avgränsade så kallade naturvärdesobjekt. Områdets naturvärden redovisas i karta, figur 4. I bilaga 1 redovisas respektive objekts naturvärde i detalj och här finns också bilder från varje objekt. Nedan presenteras resultatet av naturvärdesinventeringen.

I inventeringsområdet har fem objekt med påtagligt naturvärde (klass 3) påträffats (figur 4). Ett av objekten utgörs av naturtypen öppen och trädklädd kultiverad gräsmark (objekt 1), ett av naturtypen triviallövskog med ädellövinslag (objekt 5), ett av småvatten i skog (objekt 8), ett av triviallövskog med blandskog (objekt 7) och ett av naturtypen hållmarkstallskog (objekt 9). Samtliga av objekten bedöms ha ett visst artvärde och visst biotopvärde. Det betyder att det förekommer naturvårdsarter men att arter med högt indikatorvärde inte är vanligt förekommande. De biotopkvaliteter som kan förväntas i biotopen förekommer men inte i tillräcklig kvalitet eller mängd.

I inventeringsområdet har fyra objekt med visst naturvärde (klass 4) påträffats (figur 4). Objekten utgörs av naturtypen barrblandskog (objekt 4), triviallövskog (objekt 2 och 3) och obestämd hållmark (objekt 6).

I området har 12 naturvårdsarter (se faktaruta) påträffats i samband med naturvärdesinventeringen. Ytterligare tre arter finns noterade från området i databasen Artportalen. Påträffade naturvårdsarter är knutna till områden med lång hävdkontinuitet, lövskogar och lundar, äldre tall samt blöta och tuviga marker.

Sju arter är skyddade enligt artskyddsförordningen varav en art, större vattensalamander, har högt indikatorvärde och skyddad enligt 4§ vilket betyder att även artens livsmiljöer är skyddade. Tre rödlistade arter är funna i området (tallticka (NT), gröngöling (NT) och kungsfågel (VU)). Därutöver är nio arter bland övriga naturvårdsarter funna.

Vid en exploatering av området bedöms naturvärden av påtagligt värde, klass 3, påverkas negativt genom att en ek- hasselmiljö (objekt 5) till stor del tas i anspråk. Dessutom påverkas en yngre blandlövskog med preliminär naturvärdesklass 3, påtagligt naturvärde, av gällande förslag. Objekt 1 påverkas i den västra och södra delen vilka huvudsakligen utgörs av yngre trädklädda fuktstråk. Objekt 5 och 7 bedöms kunna vara lämpliga landmiljöer för större vattensalamander men inga fynd är gjorda i dessa objekt. Denna påverkan bedöms ge märkbara negativa konsekvenser på de utpekade naturvärdena. En exploatering enligt förslaget bedöms medföra negativ påverkan på den lokala populationen av större vattensalamander vilket inte är förenligt med det skydd arten har i artskyddsförordningen. För större vattensalamander måste skyddsåtgärder vidtas för att motverka denna påverkan på den lokala populationen för arten. Påverkan på större vattensalamander och förslag till skyddsåtgärder beskrivs utförligare i ett separat PM.

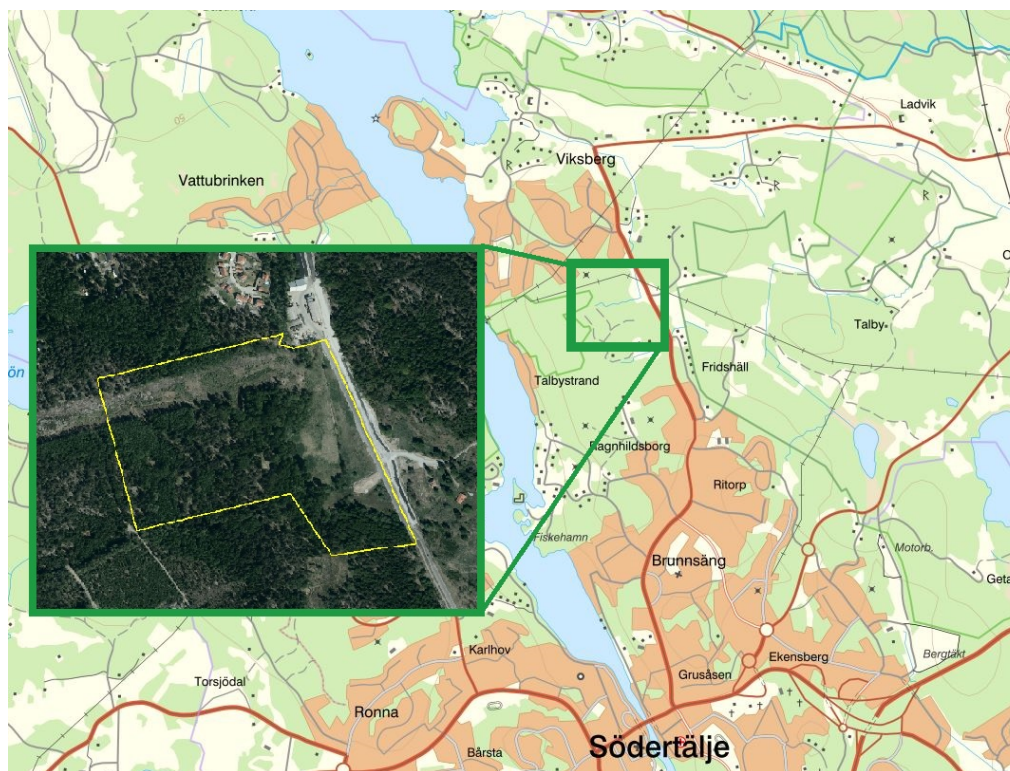
Inledning

Bakgrund och syfte

Ekologigruppen har på uppdrag av Södertälje kommun, genomfört en naturvärdesinventering (NVI) i enlighet med SIS-standard (SS 199000:2014), detaljeringsgrad medel och en inventering av landmiljöer för större vattensalamander vid detaljplaneområdet vid Hjälsättra, Södertälje kommun. Som tillägg till naturvärdesinventeringen har även naturvärden av klassen ”visst naturvärde – klass 4” inventerats. En fördjupad artinventering med fokus på förekomst av större vattensalamanders inom detaljplaneområdet genomfördes under våren 2019. Inventeringsområdets läge och avgränsning framgår av figur 1.

Målet med utredningen har varit att sammanställa kunskap om områdets naturvärden samt att utreda eventuella konsekvenser för större vattensalamander inom området. Syftet har varit att skapa ett kunskapsunderlag för att kunna beakta ekologiska aspekter i arbetet med kommande detaljplan samt att föreslå skyddsåtgärder för att bibehålla kontinuerlig ekologisk funktion för den lokala populationen av större vattensalamander.

Ansvarig för denna rapport har varit Johan Allmér och uppdrags- och kvalitetsansvarig var densamma. I arbetet har även Stina Hällholm medverkat (fältinventering och huvudförfattare till rapport). Uppdraget har genomförts under perioden 10 september 2019 till 18 oktober 2019.

Figur 1. Inventeringsområdets läge (grön rektangel). I den infällda bilden visas en detaljerad kartbild över inventeringsområdet (gul linje).

Avgränsningar

Det ingår inte i detta uppdrag att utreda geologiska värden. Kartläggning av värden för friluftsliv, rekreation samt ekologiska spridningssamband ingår inte heller i detta projekt. Ett av de största hoten för biologisk mångfald förutom exploatering av värdefulla miljöer, är fragmentering (d.v.s. uppsplittring) av naturmiljöer av en viss naturtyp, samt påverkan på spridningssamband genom anläggande av vägar eller bebyggelse. Att utreda denna aspekt har inte ingått i detta uppdrag. Det ingår heller inte i detta uppdrag att i detalj utreda konsekvenser av eventuell exploatering eller ge förslag till kompensationsåtgärder baserat på konkreta planförslag. Däremot ingår det att göra en generell bedömning av planförslagets påverkan på områdets naturvärden samt att föreslå skyddsåtgärder för att säkerställa den lokala populationen av större vattensalamander.

Bedömning av art- och biotopvärde

Bedömningsgrunden för biotopvärde omfattar två underliggande aspekter: biotopkvalitet samt sällsynthet. I aspekten sällsynthet vägs även eventuella hot mot biotopen in.

I bedömningsgrunden för artvärde ingår fyra aspekter: förekomst av naturvårdsarter (se nedan), rödlistade arter, hotade arter och artrikedom. Biotop- och artvärdet bedöms var för sig på en fyrgradig skala (obetydligt, visst, påtagligt och högt).

Metodik

Förstudie

Befintlig kunskap om området biologiska värden har eftersökts i följande databaser:

- Artportalen (2019-09-17)
- Skogen pärlor (Skogsstyrelsen, 2019-09-17)
- Historiska kartor och ortofoton (Lantmäteriet, 2019-09-17)
- Skyddad natur (Naturvårdsverket 2019-09-17)
- Länsstyrelsernas WebbGIS Stockholms län (2019-09-17)

Fullständiga webbadresser eller litteraturhänvisning finns i rapportens källförteckning.

Naturvärdesinventering SIS

Centralt i metodik enligt SIS är bedömning av biotop- och artvärde (se faktaruta) som tillsammans ger naturvärdet på naturvärdesobjektet. Vid inventeringen av biotopvärden kartlades förekomst av ekologiskt värdefulla biotoper och strukturer, som till exempel förekomst av opåverkade våtmarker, gamla träd, gammal skog, död ved och hålträd m.m. För att kartlägga artvärdet inventeras förekomst av rödlistade arter och andra naturvårdsarter. Särskild fokus lades på artgrupperna kärleväxter, lavar, mossor, marksvampar, vedsvampar, samt kläckhål efter vedlevande skalbaggar, som är särskilt viktiga i de naturtyper som förekommer i området. Även naturvårdsarter av fåglar noterades men någon riktad inventering har inte genomförts. Utifrån inventeringsresultatet avgränsades ett antal områden med naturvärden. En mer detaljerad beskrivning av metod framgår av bilaga 2. I denna bilaga framgår också de justeringar som gjorts av SIS bedömningsgrunder för exempelvis vanligt förekommande hotade arter som exempelvis ask och kungsfågel.

Fältbesök genomfördes 11 september 2019 Av Johan Allmér och Stina Hällholm.

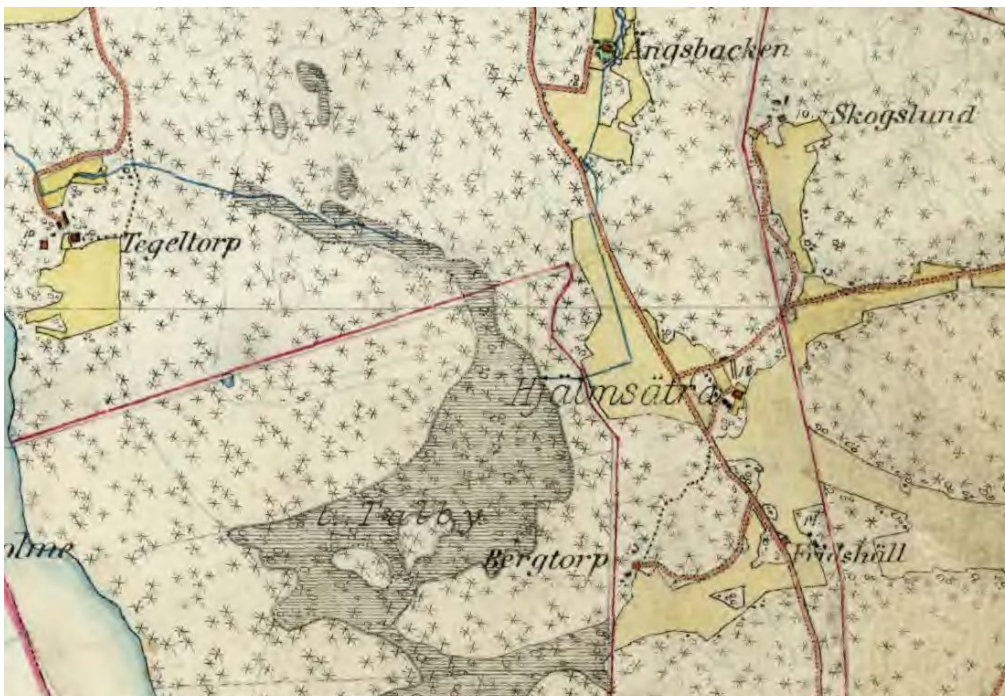
Osäkerhet i bedömningen

Området besöktes under september 2019. Artvärde är framför allt bedömt med utgångspunkt från förekomsten av kärleväxter, mossor, lavar och svampar. Insekter har endast inventerats genom eftersök av flyghål och gnagspår. Häckande naturvårdsarter av fåglar kunde inte inventeras på grund av årstiden. Naturvärdesinventeringen kan trots detta bedömas som säker, då huvuddelen av förekomsten av naturvårdsarter som bedöms kunna förekomma har identifierats och förekomsten av strukturer ger en tillfredställande indikation på delobjektens artvärde.

Allmän beskrivning av området

Inventeringsområdet är ca 15 ha stort och utgörs av öppen gräsmark, skog och en kraftledningsgata. Den östra delen utgörs främst av öppen betesmark som betas av hästar och åsnor, ett dike genomkorsar området och marken har enligt historiska kartor tidigare varit åkermark (se figur 2). Nordväst i inventeringsområdet finns ett litet parti med hållmarkstallskog. Ett långsmalt område väster om den öppna betesmarken utgörs av trivallövskog med ädellövslag (främst hassel och ek) och strax norr om detta område och ut mot kraftledningsgatan i norr finns ett parti med berghällar och enbuskar. Övriga delar består av mestadels yngre blandskog och barrskog med enstaka äldre träd, då stora delar av marken tidigare har brukats och varit hyggen (se figur 3), med undantag av ett mindre barrskogsområde i söder där trädåldern är något högre.

Skogsåldrarna varierar i området. I de äldsta partierna bedöms beståndens genomsnittliga ålder vara cirka 70 - 100 år och utgörs huvudsakligen av ek. Barrskogarna är över lag betydligt yngre med åldrar 50 – 70 år.

Figur 2. Inventeringsområdet vid Hjälsättra utmärkt på häradsekonomska kartan från år början av 1900-talet. Kartan är baserad på kartor ur Lantmäteriets historiska kartarkiv. På kartan syns att östra delarna varit åkermark.

Figur 3. Inventeringsområdet vid Hjälsättra utmärkt på flygfoto från år 1975. Fotot är hämtat från Lantmäteriets historiska kartarkiv. På kartan syns att majoriteten av det som tidigare varit trädbeklätt har varit utsatt för skogsbruk.

Naturvårdsstatus och kommunala planer

Inventeringsområdets södra del ligger i nära anslutning till Bornsjöns vattenskyddsområde och i väster angränsar området till Talbyskogens naturreservat. Majoriteten av området ingår i ett större område med riksintresse för rörligt friluftsliv. Inga objekt inom området finns utpekade i Ängs- och Betesinventeringen (TUVA). Hjälsättra behandlas inte något ingående i den kommunala översiktsplanen från 2013 förutom att det ingår i ett större område markerat som grön kil i Södertälje stads strategikarta. Inventeringsområdet ligger i nuläget utanför kommunens detaljplanelagda områden men ingår i ett pågående arbete med en detaljplan för Hjälsättra och Hoxeltorp (Södertälje kommun 2017).

Tidigare bedömningar/inventeringar

Inga tidigare art- eller naturvärdesinventeringar finns från inventeringsområdet.

Naturvärden

Området har inventerats och klassats enligt SIS-standard för naturvärdesinventering (NVI, metodbeskrivning bilaga 2). Det huvudsakliga syftet med en NVI är att beskriva och värdera naturområden (objekt) av betydelse för biologisk mångfald.

Naturvärdesinventeringen resulterar i avgränsning av områden och naturvärdesklassning, samt objektbeskrivningar av avgränsade så kallade naturvärdesobjekt. Områdets naturvärden redovisas i karta, figur 4. I bilaga 1 redovisas respektive objekts naturvärde i detalj och här finns också bilder från varje objekt. Nedan presenteras resultatet av naturvärdesinventeringen.

Fem objekt med påtagligt naturvärde och fyra objekt med visst naturvärde har urskilts. Objekt med högsta naturvärde och högt naturvärde finns inte i området.

Områden med naturvärden

Påtagligt naturvärde – naturvärdesklass 3

I denna klass bedöms inte varje objekt behöva vara av betydelse för biologisk mångfald på varken regional, nationell, eller global nivå, men bedöms vara av särskild betydelse för att den totala arealen av dessa områden ska kunna bibehållas. Ekologigruppen tolkar det som att denna värdeklass är av för betydelse för att upprätthålla biologisk mångfald på kommunal nivå.

I inventeringsområdet har fem objekt med påtagligt naturvärde (klass 3) påträffats (figur 4). Ett av objekten utgörs av naturtypen öppen och trädklädd kultiverad gräsmark (objekt 1), ett av naturtypen triviallövsskog med ädellövslag (objekt 5), ett av småvatten i skog (objekt 8), ett av triviallövsskog med blandskog (objekt 7) och ett av naturtypen hällmarkstallskog (objekt 9). Samtliga av objekten bedöms ha ett visst artvärde och visst biotopvärde. Det betyder att det förekommer naturvårdsarter men att arter med högt indikatorvärde inte är vanligt förekommande. De biotopkvaliteter som kan förväntas i biotopen förekommer men inte i tillräcklig kvalitet eller mängd. För objekt 7 i sin helhet är artvärdet preliminärt, fyndet av större vattensalamander gjordes i en mindre vattensamling under våren 2019.

I objekt 1 finns ett större dike som omfattas av generellt biotopskydd.

Visst naturvärde – naturvärdesklass 4

Varje enskilt område av en viss naturtyp med denna naturvärdesklass behöver inte vara av betydelse för att upprätthålla biologisk mångfald på regional, nationell eller global nivå, men det är av betydelse att den totala arealen av dessa områden bibehålls eller blir större samt att deras ekologiska kvalitet upprätthålls eller förbättras. Ekologigruppen tolkar det som att denna värdeklass är av för betydelse för att upprätthålla biologisk mångfald på lokal nivå.

I inventeringsområdet har fyra objekt med visst naturvärde (klass 4) påträffats (figur 4). Objekten utgörs av naturtypen barrblandskog (objekt 4), triviallövskog (objekt 2 och 3) och obestämd hällmark (objekt 6).

Naturvärdesklasser

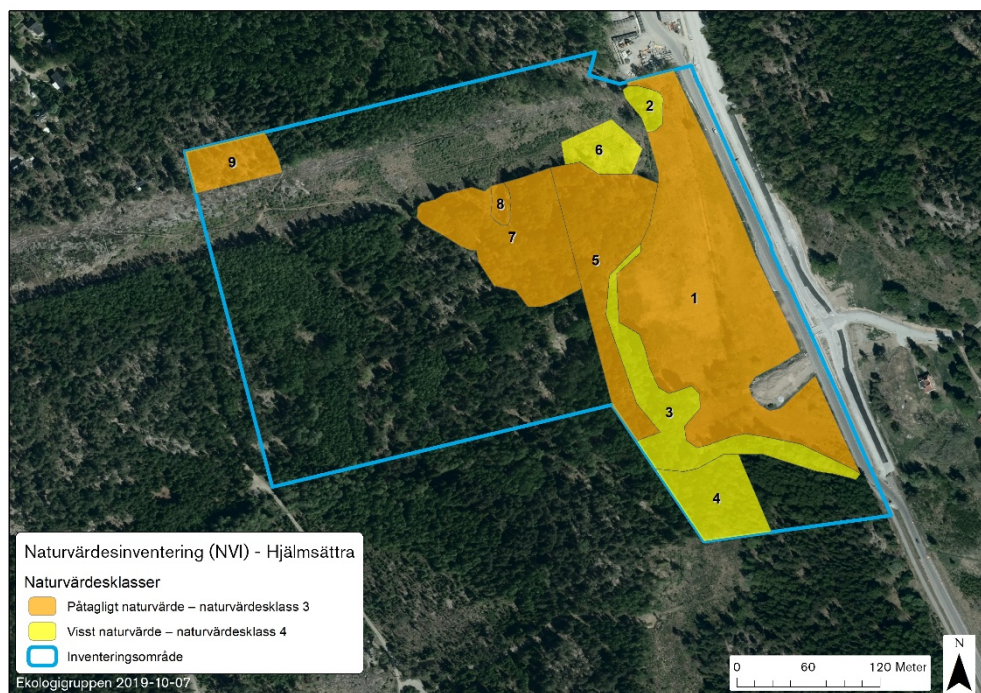
Följande naturvärdesklasser finns (SIS standard SS 19900:2014):

Högsta naturvärde, naturvärdesklass 1. Störst positiv betydelse för biologisk mångfald

Högt naturvärde, naturvärdesklass 2. Stor positiv betydelse för biologisk mångfald.

Påtagligt naturvärde, naturvärdesklass 3. Påtaglig positiv betydelse för biologisk mångfald.

Visst naturvärde, naturvärdesklass 4. Viss positiv betydelse för biologisk mångfald.

Figur 4. Karta över naturvärdesobjekt inom inventeringsområdet.

Naturvårdsarter

Förekomster av skyddade arter, rödlistade arter och arter med högt eller mycket högt indikatorvärde finns listade i tabell 1–3 och information om vad noterade arter indikerar finns nedan.

I området har 12 naturvårdsarter (se faktaruta) påträffats i samband med naturvärdesinventeringen. Ytterligare tre arter finns noterade från området i databasen Artportalen. Påträffade naturvårdsarter är knutna till områden med lång hävdkontinuitet, lövskogar och lundar, äldre tall samt blöta och tuviga marker.

Naturvårdsart

Naturvårdsarter är utpekade i olika inventeringar och sammanhang. Bland dessa kan nämnas *rödlistade arter*, *typiska arter* (arter som indikerar gynnsam bevarandestatus i naturtyper listade i habitatdirektivet), *skogliga signalarter* (utpekade i Skogsstyrelsens nyckelbiotopsinventeringsmetodik), *Ängs- och betesmarksarter* (utpekade i Jordbruksverkets Ängs- och betesmarksmetodik), samt Ekologigruppens *egna indikatorarter*. Naturvårdsarter innefattar även enligt Artskyddsförordningen *skyddade arter*

Naturvårdsarterna delas av Ekologigruppen in i olika indikatorartskategorier med klasserna mycket högt, högt, viss och ringa. Arter med mycket högt indikatorvärde är antingen ovanliga rödlistade eller hotade arter, eller arter som i sig gör att området är skyddsvärt. Ringa indikatorvärde används exempelvis för arter som är naturvårdsarter på grund av rödlistning men som är så vanliga att de inte indikerar särskilt artrika förhållanden.

Skyddade arter

I området förekommer sju arter som är skyddade enligt svensk lag. Tre arter är skyddade enligt 4 § Artskyddsförordningen (2007:845). Fyra arter är skyddade enligt 6 § Artskyddsförordningen. Förekomsterna av arterna redovisas nedan samt i tabell 1.

Arter listade i 4 § i Artskyddsförordningen

Större vattensalamander som är skyddad enligt 4 § artskyddsförordningen har noterats inom inventeringsområdet. Förutom att arten är fridlyst så är det också förbjudet att skada eller förstöra djurens fortplantningsområden eller viloplåter, samt att avsiktligt störa, särskilt under djurens parrings-, uppfödning-, övervintrings- och flyttperioder.

Alla vilda fågelarter är skyddade i svensk lag enligt Artskyddsförordningen 4 §, men arter markerade med B i bilaga 1 till Artskyddsförordningen, rödlistade arter samt sådana arter som uppvisar en negativ trend prioriteras i skyddsarbetet och vid tillämpningen av förordningen (Naturvårdsverket 2009).

Större vattensalamander (*Triturus cristatus*). Arten påträffades i ett par småvatten inom objekt 1, 7 och 8 vid den riktade salamanderinventeringen (se separat rapport). Med undantag från lekperioden lever den större vattensalamandern på land. Arten håller till under murkna trädstammar och stubbar, i smågnagargångar, under mossbeksädda stenar och i blockterräng, vanligen i fuktig huvudsakligen lövdominerad skog, men påträffas sällsynt även på öppen mark som t.ex. i fuktiga hagar med högvuxet gräs. Småvatten som lämpar sig för reproduktion är permanenta vattensamlingar, som exempelvis kreaturs- och branddammar, grusgropar, lertäkter, naturliga kärr, hållkar, av landhöjningen avsnörda vikar samt skogstjärnar.

Gröngöling (*Picus viridis*) (NT) påträffades med ett exemplar i objekt 1 och 5, men troligtvis häckar den inte inom området. Arten föredrar mosaikartade, halvöppna kulturlandskap, där betesmarker och åkrar växlar med lövdungar, alléer eller trädklädda naturbetesmarker. Den föredrar glesa skogar, men undviker normalt barrskog om det inte är ett starkt inslag av lövträd. Arten är en utpräglad specialist på myror och favoriserar välhävdade marker. Boet hackas ut i grova eller senvuxna lövträd (oftast i asp) som dessförinnan är angripna av vedsvampar.

Kungsfågel (*Regulus regulus*) Arten påträffades med i objekt 4. Kungsfågeln är i stort sett helt bunden till barrskog, främst granskog och granblandad skog. Den förekommer också i lägre tätheter i tallskog och i granblandad lövskog. Kungsfågeln tillbringar under häckningstid i stort sett all sin tid i barrträd, där den tar sin föda från grenarna i form av små spindlar och olika insekter.

Fågeldirektivet

(rådets direktiv 79/409/EEG)

omfattar alla vilda fågelarter som förekommer naturligt inom EU och gäller för fåglar samt deras ägg, bon och livsmiljöer. Syftet är att återskapa arternas populationer på en nivå "som svarar mot ekologiska, vetenskapliga och kulturella behov". Det ska ske genom åtgärder riktade mot arterna och deras livsmiljöer (Naturvårdsverket 2009).

Tabell 1. Skyddade arter med påvisad och sannolik förekomst i inventeringsområdet.

Svenskt namn	Skydd	Förekomst	Indikatorvärde	Källa
Vanlig groda	6 § Artskyddsförordningen	Objekt 7	Visst	Ekologigruppen 2019
Vanlig padda	6 § Artskyddsförordningen	Objekt 5	Visst	Ekologigruppen 2019
Större vattensalamander	4 § Artskyddsförordningen	Objekt 1, 7, 8	Mycket högt	Ekologigruppen 2019
Mindre vattensalamander	6 § Artskyddsförordningen	Objekt 7 & 8	Visst	Ekologigruppen 2019
Vanlig snok	6 § Artskyddsförordningen	Objekt 7	Visst	Ekologigruppen 2019
Gröngöling	4 § Artskyddsförordningen	Objekt 1 & 5	Visst	Ekologigruppen 2019
Kungsfågel	4 § Artskyddsförordningen	Objekt 4	Ringa	Ekologigruppen 2019

6 § Förbud gällande grod- och kräldjur

Vanlig groda (*Rana temporaria*) Arten påträffades i en mindre vattensamling inom objekt 7 vid den riktade salamanderinventeringen (se separat rapport). Vanlig groda förekommer i många olika typer av miljöer men gärna i fuktigare områden. Reproduktionen sker helst i fiskfria småvatten och leken sker april-maj.

Vanlig padda (*Bufo bufo*) Arten påträffades med ett exemplar i objekt 5. Paddans lekvatten kan vara allt från mindre sjöar, gölar och dammar till små brackvattensamlingar. Den kan förekomma i en stor variation av livsmiljöer. Det viktiga är att miljön är rik på fuktiga gömställen, omkullfallna träd, lövhögar, stenmurar, och paddan återfinns därför gärna i parker och trädgårdar samt i löv- och barrskog.

Mindre vattensalamander (*Lissotriton vulgaris*) Arten påträffades i mindre vattensamlingar inom objekt 7 och 8 vid den riktade salamanderinventeringen (se separat rapport). Mindre vattensalamander är i huvudsak ett landlevande djur, men håller sig gärna året runt i närheten av sina lekvatten. Dessa lekvatten kan vara av olika typer och bestå av såväl tillfälliga som permanenta småvatten. Landmiljön består av skiftande fuktiga biotoper såsom skogsbyr, skogar och trädgårdar. För övervintring krävs frostfria platser såsom i stenrosen, hål, skrevor och liknande.

Vanlig snok (*Natrix natrix*) Arten påträffades i objekt 7 vid den riktade salamanderinventeringen (se separat rapport). Arten påträffas vanligen vid olika typer av vatten eller fuktmarker såsom sjöar, floder, dammar, åar, bäckar, moss- och myrmarker och kan också vandra över stora områden mellan våtmarker. Arten övervintrar ofta i steniga områden långt från vatten, från oktober till mars.

Rödlistade arter

Tre rödlistade arter noterades från området vid denna inventering (tabell 2). I samband med denna inventering hittades följande arter; tallticka (NT), gröngöling (NT) och kungsfågel (VU) som dock är en fågel som man kan förvänta sig att den regelbundet förekommer i området.

Tallticka (*Phellinus pini*) (NT) påträffades med ett exemplar i objekt 9. Arten växer i kärnveden av levande gamla tallar. Träden är vanligen gamla, över 150 år, men den kan även förekomma på yngre tallar. När arten förekommer i gammal tallskog med ett stort inslag av gamla träd kan den uppträda på många träd. I yngre tallskogar eller där det endast förekommer enstaka gamla tallar hittar man oftast tallticken på något enstaka träd.

Tabell 2. Rödlistade arter med förekomst inom området.

Rödlistekategorier (R.K.): NT - Nära hotad, VU - Sårbar, Strakt hotad - EN, CR - Akut hotad

Svenskt namn	Artgrupp	Förekomst	Indikatorvärde	R.K.	Källa
Tallticka	Storsvampar	Objekt 9	Mycket högt	NT	Ekologigruppen 2019
Gröngöling	Fåglar	Objekt 1 & 5	Visst	NT	Ekologigruppen 2019
Kungsfågel	Fåglar	Objekt 4	Ringa	VU	Ekologigruppen 2019

Övriga intressanta naturvårdsarter

Förutom de rödlistade arterna hittades nio arter som bedöms som naturvårdsarter (tabell 3). Två av arterna; hasselticka och guldkremla är klassade som signalarter av Skogsstyrelsen. Samtliga kärnväxtarter indikerar ängs- och betesmarker.

Rödlistan - Rödlistkategorier

Rödlistan för Sverige utarbetas av ArtDatabanken. Rödlistan anger olika arters risk att dö ut från Sverige. Arterna listas i olika rödlistkategorier beroende på artens status. Det finns sju kategorier:

(RE) försvunnen,
(CR) akut hotad,
(EN) starkt hotad,
(VU) sårbar, (NT) nära hotad, (LC) livskraftig, (DD) kunskapsbrist.

Tabell 3. Naturvårdsarter påträffade i inventeringsområdet.

Svenskt namn	Artgrupp	Förekomst	Indikatorvärde	Källa
Guldkremla	Storsvampar	Objekt 5	Visst	Ekologigruppen 2019
Hasselticka	Vedsvampar	Objekt 5	Högt	Ekologigruppen 2019
Hasseldyna	Vedsvampar	Objekt 5	Mycket högt	Ekologigruppen 2019
Ängsskallra	Kärlväxter	Objekt 1	Högt	Ekologigruppen 2019
Prästkrage	Kärlväxter	Objekt 1	Visst	Ekologigruppen 2019
Ögontröst	Kärlväxter	Objekt 1	Högt	Ekologigruppen 2019
Jungfrulin	Kärlväxter	Objekt 6	Högt	Ekologigruppen 2019
Gråfibbla	Kärlväxter	Objekt 6	Visst	Ekologigruppen 2019
Ärenpris	Kärlväxter	Objekt 6	Ringa	Ekologigruppen 2019

Ekologisk känslighet, påverkan och åtgärdsförslag

Ekologisk känslighet

Förenklat sett kan man säga att ett områdes naturvärden beror på hur länge en miljö har fått bestå. Utifrån detta resonemang går det att översätta ungefär hur lång tid det tar för ett område att utveckla de olika naturvärdesklasserna i en naturvärdesbedömning (figur 5).

Generellt kan sägas att områden med lägre naturvärden inom området kan återskapas inom andra delar av området. Utveckling av höga naturvärden förutsätter en väl fungerande grön infrastruktur. Om arter inte kan sprida sig så utvecklas inte mångfalden i samband med tiden som illustreras i figur 5.

Värdefulla och grova träd som finns inom inventeringsområdet utgör en viktig bas för den nya/tillkommande grönsstrukturen om delar av området i ett senare skede skulle bebyggas. Lägre naturvärden som går förlorade vid en eventuell bebyggelse kan kompenseras för genom att skapa nya, likartade naturmiljöer i den nya stadsstrukturen eller i intilliggande områden. Högre naturvärden, särskilt sådana värden som är knutna till exempelvis gamla träd och skogsmiljöer med lång kontinuitet går som regel inte att återskapa eller kompensera för och bör inte bebyggas. Dessa miljöer är mycket känsliga för ingrepp och uppkommen skada på naturvärdena bedöms vara irreversibel.

Figur 5. Schematisk beskrivning av hur miljöns kontinuitet över tid och naturvärde kan hänga ihop.

Naturtyper

För samtliga naturtyper gäller att ju högre naturvärde desto känsligare är de. Ett av de största hoten för biologisk mångfald förutom exploatering av värdefulla miljöer, är fragmentering (d.v.s uppsplittring) av naturmiljöer av en viss naturtyp, samt påverkan på spridningssamband genom anläggande av vägar eller bebyggelse. Denna aspekt har inte ingått i detta uppdrag och behandlas därför inte i detalj i förslag nedan.

Barrskogar

Barrskogar är känsliga för avverkning. Rödlisterade signalarter som talticka finns inom områden som idag är begränsade i sin storlek. Inom inventeringsområdet är förekomsten av gammal tall främst begränsad till ett mindre område med hållmarkstallskog i nordväst. Vid en exploatering är det av stor vikt att behålla kontinuitet av tall i olika åldrar samt behålla tall som tillåts att bli gamla (ArtDatabanken 2016).

Miljöer med ädellövträd

Skogsmiljöer med inslag av ädellövträd förekommer begränsat inom inventeringsområdet, och dessa är liksom barrskogar känsliga för avverkning. De kan också vara känsliga för igenväxning, varför det inom vissa objekt kan bli aktuellt med friställning av gamla ädellövträd för att öka solinstrålning på stammarna, något som gynnar många epifyter (som t.ex lavar).

Ängs- och betesmarker

Naturbetesmarker är värdefulla marker, som erbjuder biologisk mångfald av såväl växter som djur. Markerna gynnas av att skötas antingen via betande djur eller slåtter. Arter som är konkurrensstarka hålls därigenom tillbaka. Hävdade ängs- och betesmarker är en hotad naturtyp som minskat kraftigt i Sverige de senaste 100 åren och utan skötsel försvinner den hävdberoende floran och faunan. Betesmarker som tidigare varit brukad åker och som fortfarande bär spår av kvävepåverkad vegetation är dock i regel inte lika artrika som naturbetesmarker.

Planens påverkan på naturvärden

Vid en exploatering av området bedöms naturvärden av påtagligt värde, klass 3, påverkas negativt genom att en ek- hasselmiljö (objekt 5) till stor del tas i anspråk. Dessutom påverkas en yngre blandlövsskog med preliminär naturvärdesklass 3, påtagligt naturvärde, av gällande förslag. Objekt 1 påverkas i den västra och södra delen vilka huvudsakligen utgörs av yngre trädklädda fuktstråk. Delar av objekt 5 och 7 bedöms kunna vara lämpliga landmiljöer för större vattensalamander men inga fynd är gjorda i dessa objekt. Denna påverkan bedöms ge märkbara negativa konsekvenser på de utpekade naturvärdena.

En exploatering enligt förslaget bedöms medföra negativ påverkan på den lokala populationen av större vattensalamander vilket inte är förenligt med det skydd arten har i artskyddsförordningen. För större vattensalamander måste skyddsåtgärder vidtas för att motverka denna påverkan på den lokala populationen för arten. Påverkan på större vattensalamander och förslag till skyddsåtgärder beskrivs utförligare i ett separat PM.

Förslag till anpassningar och åtgärder

När obebodd mark tas i anspråk finns risk att värdefulla naturområden och biotoper för olika arter försvinner, vilket innebär en förlust av biologisk mångfald (Länsstyrelsen i Stockholms län, 2016). Därför är det nödvändigt att redan i ett tidigt skede i en exploateringsprocess ta hänsyn till naturvärden och biologisk mångfald. Detta regleras bland annat enligt Miljöbalken 1.1, 2.3 och 3 samt Plan och bygglagen 1.1 och 2.2. Bebyggelse av områden med skyddsvärda arter regleras av Artskyddsförordningen.

Nedan ges förslag till åtgärder för att minimera planens påverkan på den biologiska mångfalden.

- **Planera för åtgärder så att bevarandestatusen för de lokala populationerna av den skyddade större vattensalamandern inte påverkas.** För mer detaljer se separat artskydds-PM.
- **Ta stor hänsyn till områden med påtagligt naturvärde, klass 3 i planeringen.** Områden med påtagligt värde, klass 3, bör sparas i så stor utsträckning som möjligt för att säkerställa värden knutna till sammanhängande barrskogsområden och lövskogsområden med äldre värdefulla träd samt livsmiljöer för större vattensalamander. Eventuell exploatering inom dessa områden bör göras med stor försiktighet. Värdefulla träd och strukturer bör pekas ut och sparas och det krävs att det säkerställs att det finns en blandning av gamla och unga träd inom området om områdets värden inte ska gå förlorade.
- **Visa hänsyn i områden med rödlistade arter och naturvårdsarter med mycket högt indikatorvärde** Förekomster av rödlistade arter och arter med högsta indikatorvärde bör i möjligaste mån skyddas från exploatering och hänsyn bör tas till förekomsterna vid skötsel av området.

- **Vid planer för bebyggelse bör spridningssambanden för skogslevande arter utredas.** Det är viktigt att säkerställa framtida spridningssamband mot intilliggande skogsområden.

Övriga anpassningar under anläggningstiden

Kärnområden för större vattensalamander undantas från exploatering och kontinuerlig ekologisk funktion för arter säkerställs. Arten behöver tillgång till såväl vattenmiljöer för fortplantning som landmiljöer för födosök, vila och vinterdvala. Sannolikt behövs särskilda skyddsåtgärder genomföras för större vattensalamander. Påverkan och förslag till skyddsåtgärder för större vattensalamander behandlas i ett separat artskydd-PM.

Ny bebyggelse, anslutningsvägar och andra ytor bör planeras så att intrång i naturmark som ska vara kvar i området minimeras och skyddsvärda träd kan sparas. Observera att trädens rötter är känsliga för påverkan av schakt, och att rötterna når lika långt ut som trädkronan. Frilagda rötter skall inte grävas/slitas av utan bör beskäras och täckas över för att bevara fukten.

Nedtagna större trädstammar av tall och gran, bör företrädesvis sparas i området och placeras ut på plats eller i närområdet, i form av så kallade faunadepåer. Död ved är en värdefull resurs som gynnar många vedlevande arter.

Referenser

Tryckta källor

Ekologigruppen 2017: Metodik för inventering av skyddsvärda träd

Gärdenfors. Ed. 2015. Rödlistade arter i Sverige.

Naturvårdsverket 2008. Inventering av skyddsvärda träd i kulturlandskapet.

Naturvårdsverket 2004. Åtgärdsprogram för särskilt skyddsvärda träd i kulturlandskapet. Rapport / Naturvårdsverket 5411.

Naturvårdsverket, 2009. Handbok för artskyddsförordningen. Del 1 – fridlysning och dispenser.

Norén, M., Nitare, J., Larsson, A., Hultgren, B. & Bergengren, I. 2002. Handbok för inventering av nyckelbiotoper. Skogsstyrelsen, Jönköping.

Skogsstyrelsen. 2000. Signalarter: indikatorer på skyddsvärd skog.

Södertälje kommun 2017. Förstudie Viksberg.

Digitala källor

ArtDatabanken Artfakta för de påträffade arterna. <http://artfakta.artdatabanken.se>

Artportalen. Sökning med polygon inom området, alla artgrupper. <https://artportalen.se/>

Skogens pärlor. Sökning av nyckelbiotoper och andra skogliga värden. <https://kartor.skogsstyrelsen.se/kartor/>

Skyddad natur inom och intill området. <https://skyddadnatur.naturvardsverket.se/>

Länskarta Stockholms län. <https://www.lansstyrelsen.se/stockholm/tjanster/karttjanster-och-geodata.html>

Historiska kartor över området. <https://www.lantmateriet.se/sv/kartor-och-geografisk-information/historiska-kartor/>